

1989 CESTA K LISTOPADU

„Normalizační“ elita a její výhody (1:11 min.)

Zdroj: *Zvláštní bytosti* (r. Fero Fenič, 1990)

ANOTACE:

Ukázka zachycuje perlustraci služebního vozu anonymního stranického funkcionáře příslušníky VB při běžné rutinní kontrole dokladů.

SPOLEČENSKÉ SOUVISLOSTI:

Pojem nomenklatura můžeme vnímat dvojitým způsobem. V odborném diskursu je to výraz označující tzv. nomenklaturní pořádek, což byl soubor předpisů upravujících postupy při obsazování funkcí. Šlo o souhrn všech funkcí, jejichž personální obsazování bylo vázáno na souhlas jednotlivých stranických organizací všech stupňů od základních organizací po předsednictvo Ústředního výboru KSČ. Zastávání vyšších funkcí bylo spojeno se společenskými privilegii (speciální zdravotní péče, speciální obchody a další služby – např. donášková služba atd). K těmto „vyšším kádrům“ patřili ředitelé podniků, straničtí tajemníci (od okresního výše), důstojníci bezpečnostních složek a řada dalších funkcionářů. V hovorovém jazyce se pojem nomenklatura užíval především jako označení pro tyto vyšší funkce a právě v tomto smyslu tento pojem užíváme. Normalizační nomenklatura byla z velké části demoralizovaná a soustředila se především na konzumaci benefitů.

METODICKÉ NÁMĚTY:

Vnitřní svět nomenklatury je dosud nepříliš probádané území. Lze sice doporučit prameny i literaturu,¹ ale toto téma se (zatím) příliš nerozvíjí. Přitom otázka, jak vlastně mysleli zastánci režimu, je jistě zásadní. Určitou odpověď nám může nabídnout umělecká rekonstrukce. Fero Fenič se ve svém filmu *Zvláštní bytosti* pokusil na tyto otázky odpovědět. Film vznikl v uvolněné atmosféře pozdní přestavby (1989), a proto si mohl dovolit poměrně otevřenou výpověď. V této ukázce je služební vůz vysokého úředníka podroben silniční kontrole VB. Zpočátku přezíravý postoj příslušníků VB se mění v uctivou služebnost poté, co zjistí, kdo se vlastně veze. Ukázka dokladuje starou Orwellovu tezi, že všichni jsou si rovni – a někteří jsou si rovnější.

Možné otázky:

1. O čem vypovídá tato scénka?
2. Co myslíte, dostal řidič pokutu?
3. Porovnejte komentář šéfa a sekretářky. V čem se liší?

↓

Modelové odpovědi:

1. „Nomenklatura“ měla ve společnosti mimořádná privilegia (viz společenské souvislosti). Rozsah její moci ovšem sahal daleko za formální vymezení. Neformální autorita, kterou její příslušníci disponovali, z nich dělala pravé vlastníky státu, včetně jeho oficiálních představitelů.
2. Ve filmu to není explicitně řečeno, ale z další scény vyplývá, že nikoli.
3. Sekretářka přistupuje ke svým privilegiím pragmaticky a s určitou dávkou cynismu („*jak jen jsou ti naši příslušníci zodpovědní*“), z úředníka přímo dýchá radost z moci, kterou může uplatnit, demonstrovat. Také tento aspekt byl pro normalizační elity charakteristický.

¹ Např. VANĚK Miroslav (ed.): *Mocní? A bezmocní? Politické elity a disent v období tzv. normalizace. Interpretační studie životopisných interview*. Prostor, Praha 2006 nebo VANĚK Miroslav – URBÁŠEK Pavel: *Vítězové? Poražení? Životopisná interview*, 1. a 2. díl. Prostor, Praha 2005.